

УДК 81'243:378.147

СКЛАДНИКИ ПРОФЕСІЙНОГО МОВЛЕННЯ У РЕАЛІЗАЦІЇ СПІЛКУВАННЯ ЗАСОБАМИ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ФАХОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Лапінa В.О., к. пед. н.,
викладач кафедри іноземних мов
ДВНЗ «Національний аграрний університет»

У статті досліджено проблему розвитку мовної особистості студентів технічних вищих навчальних закладів у процесі вивчення іноземних мов, зокрема формування у них мовної, мовленнєвої та комунікативної компетентностей, як важливих складників професійного іншомовного мовлення, що впливають на ефективність реалізації спілкування засобами іноземної мови у фаховому середовищі. Розглянуто різні підходи до визначення терміну «професійне мовлення» та окреслено диференційовані позиції науковців щодо виокремлення його компонентів.

Ключові слова: професійне іншомовне мовлення, мовна компетентність, мовленнєва компетентність, комунікативна компетентність, складники професійного мовлення.

В статье исследована проблема развития языковой личности студентов технических высших учебных заведений в процессе изучения иностранных языков, в частности формирование у них языковой, речевой и коммуникативной компетентностей, как важных составляющих профессионального иноязычного вещания, которые влияют на эффективность реализации общения средствами иностранного языка в профессиональной среде. Рассмотрены разные подходы к определению термина «профессиональное вещание» и очерчены дифференцированные позиции ученых относительно выделения его компонентов.

Ключевые слова: профессиональное иноязычное вещание, языковая компетенция, речевая компетенция, коммуникативная компетенция, составляющие профессионального вещания.

Lapina V.O. THE COMPONENTS OF PROFESSIONAL SPEECH IN REALIZING COMMUNICATION BY MEANS OF FOREIGN LANGUAGE IN PROFESSIONAL ENVIRONMENT

The article discusses the problem of developing the language personality of students of technical higher educational institutions while learning foreign languages. The author gives a generalized analysis of different views on the studied definitions "language competence", "speech competence", "communicative competence". The article considers different approaches to defining the term "professional speech" as well as shows the influence of the professional speech components on the efficiency of realizing communication by foreign language means in the professional environment.

Key words: professional foreign speech, language competence, speech competence, communicative competence, professional speech components.

Постановка проблеми. Реалізація євроінтеграційного курсу України зумовлює інтенсивний розвиток міжнародних контактів, підтримання ділових відносин з іноземними партнерами, тому пріоритетними завданнями технічних вищих навчальних закладів є нарощування потужного освітнього потенціалу країни, формування готовності майбутніх інженерно-технічних працівників до іншомовної комунікативної діяльності.

Для розв'язання основного завдання сучасної освіти – розвитку мовної особистості, здатної вільно володіти мовою у різних професійних сферах і ситуаціях (аналізувати інформацію, що міститься у тексті, створювати власне мовленнєве висловлювання й застосовувати результати інтелектуальної діяльності на практиці), необхідний комплексний підхід до формування й удосконалення певних компетентностей, серед яких виокремлюємо три основні: мовну, мовленнєву та комунікативну компетентності, і розглядаємо їх як окремі, але взаємопов'язані категорії.

Формування мовної особистості студента технічного вишу під час вивчення іноземної мови зумовлює необхідність аналізу означених компетентностей у професійному контексті з урахуванням їхніх фахових особливостей.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Термін «професійне мовлення» науковці розглядають по-різному: як вид діяльності людей певної галузі знань, що знаходить виявлення у користуванні мовою конкретного фаху у процесі спілкування [2]; як комунікативну діяльність, що забезпечує обмін необхідною інформацією, сприяє організації взаємодії у виробничому колективі, є основним засобом міжособистісної перцепції ділових партнерів» [5, с. 38-39]; як володіння нормами літературної мови, фаховою термінологією і стандартизованими мовленнєвими конструкціями певної галузі, здатність використовувати мовні засоби відповідно до мети й ситуації спілкування [4, с. 17]; як «процес, у межах якого забезпечується

потенційна здатність комунікантів реалізувати обмін інформацією іноземною мовою, а також самостійно здійснити пошук, накопичення й розширення обсягу професійно значущих знань у процесі природного іншомовного професійно орієнтованого спілкування із зарубіжними фахівцями» [6, с. 18]; як засіб, невіддільний компонент діяльності за фахом, що забезпечує потреби спілкування між представниками певної спеціальності у сфері виробничих відносин та допомагає краще орієнтуватися у складній професійній ситуації; «процес обміну думками у певній галузі знань, функціональна дійсність мови в усіх її матеріальних і ситуативних формах, що реалізується в усній і писемній формах, у монолозі та діалозі (полілозі)» [3, с. 29].

Ураховуючи розглянуті вище характеристики професійного мовлення, стверджуємо, що це поняття передбачає наявність у суб'єкта трьох важливих складників (компетенцій):

– *мовної* (знання структури іноземної мови, мовних норм, фахової термінології, стандартизованих мовленнєвих конструкцій певної галузі);

– *мовленнєвої* (практичне оволодіння мовою: послуговування словниковим запасом, дотримання в усних і писемних висловлюваннях мовних норм, досвід в усіх видах мовленнєвої діяльності, який дозволяє розуміти усні й писемні тексти зі спеціальності, самостійно здійснювати пошук, накопичення й розширення обсягу професійно значущої інформації, формулювати власну думку, реалізувати усно або письмово обмін інформацією іноземною мовою з фахівцями певної галузі);

– *комунікативної* (здатність орієнтуватися у різноманітних ситуаціях, вибрати і реалізувати адекватну програму мовленнєвої поведінки у процесі природного іншомовного професійно зорієнтованого спілкування із зарубіжними фахівцями).

Постановка завдання. Отже, метою статті є аналіз виокремлених компетентностей (мовної, мовленнєвої та комунікативної), як важливих складників професійного мовлення, що впливають на ефективність реалізації спілкування засобами іноземної мови у фаховому середовищі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Хоча відсутня єдина думка щодо чіткого розмежування, витлумачення понять мовної, мовленнєвої, комунікативної компетентностей та окреслення їхніх складників, надамо узагальнену характеристику різних

поглядів щодо визначення досліджуваних дефініцій.

Мовну компетентність здебільшого витлумачують як обізнаність із мовою, її структурою, знання мовних одиниць, їхніх виражальних можливостей, способів їх розпізнавання у тексті, а також використання їх у мовленні (З. Бакум, М. Бахтін, Д. Девідсон, В. Звєгінцев, І. Зимня, М. Кабардов, О. Митрофанова, С. Хоцкіна).

Мовленнєву ж компетентність розглядають як: знання норм усного і писемного мовлення, уміння використовувати мовні одиниці та засоби, адекватні до мети спілкування; володіння мовленнєвими вміннями та навичками (З. Бакум); мовленнєвий досвід (Є. Божович); дискурсну (дискурсивну) компетенцію (Є. Бастрикова); аспект лінгвістичної компетенції (Загальноєвропейські Рекомендації); володіння мовою (Ю. Апресян); складник мовної особистості та уміння використовувати мовні засоби, адекватні до мети спілкування (А. Нікітіна); дію людини, спрямовану на розуміння або створення тексту (усного або писемного), що здійснюється у процесі мовленнєвої діяльності (М. Пентилюк); практичне оволодіння мовою, її словниковим запасом, граматичним ладом, дотримання в усних і писемних висловлюваннях мовних норм (О. Горошкіна); уміння адекватно й доречно практично послуговуватись мовою у конкретних ситуаціях, використовувати для цього як мовні, так і позамовні (міміка, жест) та інтонаційні засоби виразності мовлення (А. Богуш).

Під комунікативною компетентністю розуміють уміння доцільно використовувати засоби рідної (іноземної) мови у практиці живого спілкування (Т. Берегова); наводити переконливі аргументи у процесі розмови (Н. Тоцька); здатність орієнтуватися у ситуації спілкування, комунікативно виправдано добирати вербальні й невербальні засоби та способи для оформлення думок, почуттів у різних сферах спілкування (М. Пентилюк); уміння встановлювати й підтримувати контакт зі співрозмовником, змінювати стратегію, мовленнєву поведінку залежно від комунікативної ситуації (С. Шумовецька); досвід особистої відповідальності за власну комунікативну поведінку, вимогливість до свого мовлення (Л. Паламар). Більшість науковців одностайні у тому, що формування комунікативних навичок та вмінь можливе лише на ґрунті мовної та мовленнєвої компетентностей.

Звичайно, розподіл компетентностей на групи є дещо умовним, особливо коли йдеться про мовну, мовленнєву й комунікативну компетентності, кожна з яких передбачає сформованість відповідних знань, умінь та навичок для досягнення певного результату: «мовна (лінгвістична) компетентність удосконалює пізнавальну культуру особистості студентів, мовленнєва та комунікативна – забезпечують розвиток спілкувальної культури» [1, с. 197].

Акцентуємо, що для розв'язання основного завдання сучасної освіти – розвиток мовної особистості, здатної вільно володіти мовою у різних сферах і ситуаціях (аналізувати інформацію, що міститься у тексті, створювати власне мовленнєве висловлювання й застосовувати результати інтелектуальної діяльності на практиці), необхідний комплексний підхід до формування й удосконалення мовної, мовленнєвої та комунікативної компетентностей, які ми розглядаємо як окремі, але взаємопов'язані категорії.

Поділяючи погляди тих науковців, які чітко розмежують поняття «мовна», «мовленнєва» й «комунікативна» компетентності (З. Бакум, Н. Бібік, О. Горошкіна, І. Доброскок, Н. Костриця, В. Нищета, С. Хоцкіна та ін.), виокремлюємо три види компетентностей іншомовного професійного спілкування (мовну, мовленнєву та комунікативну), які вирізняються набором суб'єктивованих знань, навичок та вмінь, що є особистісною характеристикою студентів, їхнім інтелектуальним ресурсом для реалізації іншомовної комунікації.

Мовну компетентність розуміємо як теоретичне оволодіння мовою: певний рівень обізнаності суб'єкта зі структурою рідної (іноземної) мови; засвоєння понятійної бази курсу; основних лінгвістичних категорій; мовних одиниць (фонема, графема, морфема, слово, словосполучення, речення тощо), їхніх виражальних можливостей, способів їх розпізнавання у тексті, використання їх у мовленні; знання усних і писемних мовних норм (орфоепічних, орфографічних, граматичних, синтаксичних тощо).

Мовленнєву компетентність розглядаємо як практичне оволодіння мовою: послуговування її словниковим запасом (використовувати контекстуально виправдані мовні засоби), досвід у всіх видах мовленнєвої діяльності для сприйняття та породження висловлювань у ситуаціях професійного спілкування, що передбачає дотримання усних і писемних мовних норм.

Використання ж мовних і мовленнєвих знань у реальній комунікативній ситуації; уміння спілкуватися для обміну інформацією у фаховому середовищі (обирати й реалізовувати програму мовленнєвої поведінки залежно від ситуативних умов та мети спілкування, обирати тип і стиль мовлення, правильно визначити тему й чітко дотримуватися її меж; встановлювати й підтримувати контакт зі співрозмовником, змінювати стратегію, мовленнєву поведінку залежно від комунікативної ситуації та особливостей співрозмовника, наводити переконливі аргументи у процесі розмови) розуміємо як *комунікативну компетентність*.

Розглянуті вище знання, вміння і навички – компетенції, як внутрішні новоутворення мовної особистості надалі виявляються як відповідні компетентності у професійній діяльності, за умови, що вони набули особистісної значущості й стали його індивідуальними властивостями, внутрішніми здобутками, тобто суб'єктивним інтелектуальним ресурсом для реалізації іншомовного спілкування, зокрема професійного мовлення.

Висновки з проведеного дослідження. Виокремлені складники професійного іншомовного мовлення дають комплексну суб'єктивну характеристику студента, що відображає рівень його практичної підготовки до ефектної реалізації професійного спілкування засобами іноземної мови у фаховому середовищі: здатність практично застосовувати набуті відповідні знання, вміння та навички (послуговування словниковим запасом, дотримання мовних норм в усних і писемних висловлюваннях, досвід в усіх видах мовленнєвої діяльності), які сформовані та розвинуті настільки, що стали особистісним інтелектуальним ресурсом студента, й дозволяють кваліфіковано діяти у конкретній професійній галузі, успішно задовольняти свої індивідуальні та соціальні потреби.

Попри різновекторність студіювання іншомовного професійного мовлення, проблема формування й розвитку іншомовної особистості студентів технічних спеціальностей не втрачає актуальності.

Соціальне і науково-педагогічне значення проблеми формування мовної, мовленнєвої та комунікативної компетентностей, як важливих складників професійного іншомовного мовлення студентів технічних вищих навчальних закладів у процесі вивчення іноземних мов, є об'єктивною потребою і вимагає подальшого теоретичного вивчення

й практичного упровадження у діяльність вищої школи.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бакум З.П. Теоретико-методичні засади навчання фонетики української мови в гімназії : монографія. Кривий Ріг, 2008. 338 с.
2. Выготский Л.С. Мышление и речь. Психологические исследования. Москва, 1996. 416 с.
3. Костриця Н.М. Формування українського професійного мовлення у студентів вищих навчальних закладів економічної освіти України: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Київ. 2002. 195 с.
4. Лісовий М.І. Формування професійного мовлення майбутніх медичних працівників у вищих медичних навчальних закладах: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Вінниця. 2006. 192 с.
5. Момот В.М. Формування професійно зорієнтованого мовлення у студентів технікумів і коледжів технічного профілю: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Київ. 2002. 185 с.
6. Сура Н.А. Навчання студентів університету професійно орієнтованого спілкування іноземною мовою: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Луганськ. 2005. 227 с.
7. Хоцькіна С.М. Аспекти формування культури професійного спілкування майбутніх гірничих інженерів у контексті гуманітарної підготовки. Перспективные направления современной науки: праці міжнародної наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 19–24 листопада 2014 р.). Запоріжжя, 2014. С. 49–51.